

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת חקת תשפ"ד לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף תמ"ט

רק עשרה עבירות במשך ארבעים שנה, היא דור מופלא, עבירה אחת לארבע שנים ע"כ.

וּזְאת היתה התביעה על משה רבינו, הן אמת שעשרה ימים מימי חייהם חטאו לה', אך לעומת זה היה להם אלפי ימים בלי חטא, ועבור שנכשלו כעת בחטא, עדיין אין קורין להם מורים, אין הם שקצים, הם אנשי מעלה קדושי עליון שנכשלו בחטא. וכמו שאמר קרח כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' (טז-ג). והלא גם פושעי ישראל מלאים מצות כרמון (חגיגה כז.), ואין לתאר אותם בתואר 'מורים'.

*

וְהִנֵּה רש"י פירש שהחטא היה, כי ה' צוה לדבר אל הסלע, ולא צוה להכותו. וביאר דבריו, כי בודאי אם ה' צוה לדבר אל הסלע, קיימו מצות ה' לדבר, אלא שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא מים, אמרו שמא צריך להכותו, ונודמן להם אותו סלע והכהו ע"כ. וענינו דאיתא במשנה (אבות ה-ו) עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' ע"ש. ופירש רש"י שם, פי הבאר של מרים, שנבלע הפתח בסלע, שדרך שם יצאו המים במדבר, וכשהכה משה את

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך, ודברתם אל הסלע לעיניהם וגו'. ויאמר להם שמעו נא המורים המן הסלע הזה נוציא לכם מים וגו' (כ-ח). הנה בהתורה לא מבואר להדיא מה היתה שגגתו של משה בענין הזה. וברמב"ם (שמונה פרקים פרק ד) כתב, כי נטה אל הכעס באומרו שמעו נא המורים, דקדק ה' עליו, שיהיה איש כמזהו כועס בפני קהל ישראל וכו' ע"ש. ובאבן עזרא פירש, כי אין ראוי לאיש חסיד לתעב ולזלזל בבני א-ל חי (עיין באור החיים הק').

וּלְבָאָר הדברים, דלכאורה הלא מצינו גם אחר זה במשנה תורה שהוכיח לישראל ואמר להם, ממרים הייתם עם ה' מיום דעתי אתכם (דברים ט-כד). ואם ידע כבר שה' הקפיד על מה שאמר שמעו נא המורים, ונענש עבור זה מלהכנס להארץ, איך חזר לומר להם ממרים הייתם. ונראה דקפידת ה' לא היתה על התוכחה, כי מוטל על המנהיג להוכיח העוברים על דבר ה'. אך הקפידא היתה על התואר שתיארם שמעו נא 'המורים'. וענינו הוא על פי מה שזכיתי לשמוע מהרה"ק רבי יעקב מפשעווארסק זצ"ל (בעת שהייתי משובתי שב"ק אצל חותנו הרה"ק רבי איציק'ל זצ"ל), על הא דאיתא במשנה (אבות ה-ד) עשר נסיונות ניסו אבותינו את המקום במדבר. דלכאורה הא דור זו היתה דור דעה שלא היתה כמותה, ואיך יאמרו כן על דור שניסו את המקום עשרה פעמים. ואמר בדרך צחות, כי דור כזה שלא מצאו עליהם

מלובש בדרכי הטבע, וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים, להלביש את הנס בלבוש טבע ביתר שאת, ויצאו מים רבים.

אבל באמת שגה בזה, כי ישראל קדושים הם, ואין הם מורים, והא דלא יצא מים בדיבורו מתחלה, מפני שלא היה אותו סלע הבאר של מרים, אלא סלע אחר, ולא מפאת מעלתן של ישראל שאינם ראויין לזה, אלא בשביל שלא דקדק על אותו הסלע. וכאשר נודמן לו אותו הסלע היה יכול להוציא בדיבור גרידא. ונודמן לו חטא בכפליים, שהכה הסלע ולא דיבר, וגם טעה לקרותם בשם מורים.

*

והנה בבעל הטורים כתוב, לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (כ"ב). 'לכן' בגימטריא מדה במדה ע"כ. והיינו על פי מאמרם במשנה (סוטה ח): במדה שאדם מודד בה מודדין לו ע"ש. אך לא ביאר מהו המדה כנגד מדה בזה, שעבור חטא מי מריבה לא יכניסם לארץ.

ונראה על פי מה שאמר הרה"ק רבי יצחק מווארקא זצ"ל להמליץ על משה רבינו, שהכה את הסלע לטובתן של ישראל, כי הסיבה שצוה ה' למשה לדבר אל הסלע, היה כדי להקדישני לעיני בני ישראל, שיתבוננו מזה, מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע, ואינו צריך לפרנסה, מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו (רש"י כ"ב). וידע משה ברוח קדשו, כי אחרי מותו השחת תשחיתון, וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם (דברים לא-כט), ואז יתעורר עליהם קיטרוג, שלא למדו קל וחומר מהסלע שהוציא מים בדיבור בעלמא, לכן כדי למנוע קיטרוג על ישראל מסר את נפשו להכות את הסלע. ולכן אנו מתפללים (בתפלת גשם) זכור משוי בתיבת גומא מן המים וכו', על הסלע הך ויצאו מים, בצדקו חון חשרת מים. ולכאורה הרי הכאת הסלע היתה חטא, ואיך מזכירים זאת לזכותו. אך משה רבינו הכה את

הסלע, פתח הסלע את פיו שנברא לו מקדם ע"ש. ואם כן לא היה יכול משה להוציא מים מכל סלע שלפניו, אלא מהסלע של מרים, שהיה לו פה מששת ימי בראשית להוציא מים.

ונראה לשלב פירושו של רש"י עם מה שאמר להם שמעו נא המורים, כי הנה יפלא, אם ה' רצה שרק ידברו עם הסלע, למה אמר לו קח את המטה. אך שורש הדברים מבואר בפנים יפות בפרשתנו, כי יש נסים גלויים, ויש נסים המלובשים בטבע. ולדוגמא נס פורים היה נס בטבע, שהרג את אוהבו המן בשביל אשתו. ונס ניצוח המלחמה בחנוכה, רבים ביד מעטים, מכל מקום מלובש היא בטבע, ורק נס השמן היה חוץ לדרך הטבע. ולעומת זה העשר מכות והנסים על הים, היו נסים גלויים, ועל דרך זה ירידת מן משמים. ולפי האמונה והבטחון כן הוא הנס, כדכתיב (ירמיה יז-יז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. ולפי שברפידים לא היה אמונתם חזקה כל כך, כדכתיב (שמות יז-יז) ועל נסותם את ה', הוצרך להיות הנס קצת בדרך הטבע להכות את הצור. אבל עתה בהיותם בקדש, לא היה צריך כל כך להכות, אלא בדיבור בעלמא שהוא יותר שלא כדרך הטבע, שהסלע יתן מימיו על ידי דיבור. ולפי שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות לג:), אמר לו השי"ת שיקח את המטה עמו, ואם ידבר ולא יהיו ראויים לעשות הנס על ידי דיבור, אז יכה אותו במטה כדרך שעשה ברפידים ע"ש.

והנה משה הכיר מעלתן של ישראל שהם קדושים, ולכן דיבר מתחלה אל הסלע להוציא מים. אך כאשר ראה שאין הסלע מוציא מים, הרי זה לסימן כי הם מורים, ואין הם ראויין לנס גלוי שלא כדרך הטבע. ולכן אחר שדיבר אל הסלע ולא הוציא מים, אמר לישראל שמעו נא המורים, אני רואה כעת שאתם מורים, שלא יצאו המים בדיבורי, וכי מן הסלע הזה נוציא לכם מים, וכי אפשר להעשות נס למורים חוץ לדרכי הטבע, שאוכל בדיבור להוציא לכם מים. ולכן אני צריך להשתמש באופן שהיא

הזה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה [אם כמדבר הוא, התורה נתונה לו במתנה מהשתכח], וכיון שניתנה לו במתנה נחלו א-ל שנאמר וממתנה נחליאל, וכיון שנחלו א-ל עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות (עירובין נד.) ע"כ.

ובפשוטו הכוונה, כי התורה הקדושה אינה כמו שאר חכמות שבעולם שקונין אותם בלימוד לבד, אלא התורה שורשה קדושה רוחנית, ואינה מתקיימת בחומר הגוף הגשמי שאינה מינה. ורק כאשר מזכך החומר, שממית את גופו עליה, ומפקיר את צורכי עצמו, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, אם אתה עושה כן אשריך וטוב לך (אבות ו-ד), אז יוכל התורה להתעצם בהאדם, שאינו שוכח לימודו, וניתנה לו במתנה.

אמנם יש בזה עוד, וכמו שאמר הכתוב (דברים ל-טו) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו', ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך. וענינו הוא, כי בני אדם פשוטים יתכן שיחשבו שהתורה היא לרעתם, שמגבילין את חירותו, אי אפשר לו לילך בכל מקום, ולא לראות כל דבר, ולא לדבר ולשמוע כל דבר. אמנם הטועם טעם של תורה מכיר, כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה (אבות ו-ב), כי בלי תורה האדם משוקע בתאוות. יצרו לא נותן לו מנוחה, ותמיד הוא צריך עוד יותר, ויש לו מנה רוצה מאתים, ודומה לשותה מים מלוחים, שמשיב נפשו לפי שעה, ובסופו נעשה צמא יותר. ואין טוב אלא תורה (שם ו-א), התורה מעמידו אותו על רגליו, ואין דבר טוב לגופו ונפשו של אדם מהתורה הקדושה, שמדריכו בדרך ישרה בעיני אלקים ואדם, ורק הוא הבן חורין האמיתי.

אך יש שמתעלה למדריגה יותר נעלה, כי התורה היא חיותו, והיא כמו אויר לנשימה, שאי אפשר לו לחיות בלעדו, כי הם חיינו ואורך ימינו, ובלי תורה אין לו שום תועלת בחיים. וזהו מדריגה נעלה יותר ממה שרק מחשיב את התורה שהיא 'טוב'. כי הגם שאדם מתאוה לדבר טוב, מכל מקום הוא יכול לחיות גם בלא זה, אלא שחסר לו דבר

הסלע לטובתן של ישראל, וזהו זכות עצום למשה, שהקריב את נפשו עבור טובתן של ישראל ע"כ.

ומטעם זה לא נכנס משה לארץ ישראל, וכמו שאמר (דברים ג-כז) ויתעבר ה' בי למענכם, דאיתא באור החיים הק' (דברים א-לז) בשם מדרש, דאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה את הבית המקדש לא היה הבית נחרב, שאין אומה ולשון נוגע בו. [ובלקוטי הערות שם ציין לגמרא (סוטה ה.) שלא שלטו שונאיהם במעשה ידיהם של משה ודוד ע"כ]. ואמרו עוד (שוחר טוב עט) בפסוק מזמור לאסף אלקים באו גויים בנחלתך (תהלים עט-א), קינה מיבעי ליה, אלא על שהשליך חמתו על עצים ואבנים. מעתה אם היה משה נכנס לארץ והיה בונה הבית המקדש, ולהשליך חמתו על המקדש לא אפשר, אז יחר אף ה' בשונאי ישראל והיה כליונם במקום חורבן הבית, לזה גזר ה' שימות במדבר ע"ש. ואם כן לטובתכם, שלא ישפוך חמתו עליכם אלא על העצים והאבנים, התעבר ה' בי ולא שמע אלי.

ואם כן מה שלא נכנס משה לארץ, היא מדה במדה, לטובתן של ישראל, דכמו במי מריבה, ויותר משה על מעלת עצמו, והכה את הסלע, לטובתן של ישראל, להסיר מהם חרון אף ה' כאשר לא ילמדו לקח מהסלע, כן מטעם זה לא נכנס לארץ לטובתן של ישראל, שעל ידי זה לא שפך חמתו על בני ישראל, אלא השליך חמתו על עצים ואבנים.

*

והנה בפרשתנו יש שלשה פסוקים שהוציאו אותן חז"ל מפשטות הדברים, ודרשוהו על עסק התורה ועבודת ה'. – זאת התורה אדם כי ימות באהל (יט-ד), ודרשו חז"ל (ברכות סג:) אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה [זאת התורה, היכן מצויה, באדם שימות באהלי תורה] ע"כ. וכמו כן דרשו בפרשתנו, וממדבר מתנה וממתנה נחליאל (כא-יח), אם משים אדם את עצמו כמדבר

בכפלים דכתיב חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים דכתיב (ישעיה מ-ב) כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה, ומתנחמים בכפלים דכתיב (שם מ-א) נחמו נחמו עמי יאמר אלקיכם ע"כ. ויש להבין מהו הכוונה במאמר שחטאו בכפלים ולקו בכפלים.

ונראה דהנה ידוע מה שפירש הגר"א מאמרם, לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון (אבות ג-א), דיש בזה כפל לשון 'דין וחשבון'. אך ה'דין' הוא מה שדנים אותו על שעבר עבירה, 'וחשבון' זהו מה שמחשבים עתיו של אותו זמן שחטא, שחלפו לריק, שהיה יכול לקיים או מצוה או ללמוד תורה, ומענישים אותו על בזבוז הזמן שניתן לו לעבוד בו את ה'. וזהו 'דין' על העבירה, 'וחשבון' על הזמן, שהיה יכול לעשות בהם מצות ע"כ.

ואם כן בכל חטא שהאדם עושה, יש בזה חטא בכפלים, חדא, עצם החטא שעל זה נותן דין. שנית, בזבוז הזמן ההוא שלא ניצל אותם לעבודת ה', שעל זה נותן חשבון. וחטא חטאה ירושלים, חטאו בכפלים, ולכן לקו בכפלים, ולעת התיקון נזכה לנחמה בכפלים במהרה דידן.

והנה אנשים בני תורה שהם זהירים במעשיהם, ומתגברים על יצרם שלא יחטאו, עם כל זה עדיין לא יצאו ידי חובתם כאשר הם מבזבזין זמניהם בשיחת חולין ובהליכה בטלה, בלי דברי תורה או קיום בכל דרכיך דעהו. ועל זה אמרו, על כן יאמרו המושלים, אלו המושלים ביצרם שאין חוטאים, ולא יצטרכו ליתן 'דין' על החטא, מכל מקום הם אומרים בואו 'חשבון', שיש לתת לב שלא לבזבוז הזמן, אשר על זה יש חשבון, כמה שעות עברו במשך היום בבזבוז הזמן. וכאשר מגיע למדריגת המושלים, להיות מושלים ביצרם, וגם הם אומרים תמיד בואו חשבון, לנצל הזמן לתורה ועבודה, אז יזכו תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא.

טוב, לא כן מי שהתורה היא חיותו, אי אפשר לו לוותר על שום דבר, כי זהו אויר לנשימה, אשר בלא זה אין לו חיים כלום.

וזהו שאמר הכתוב, ראה נתתי לפניך היום 'את החיים ואת הטוב', ישנם בני אדם שאצלם התורה היא דבר טוב, אבל הם יכולים לחיות גם בלא זה. וישנם בני אדם שהשגתם יתירה כי התורה היא חיים. וסיים הכתוב 'ובחרת בחיים', לא די בהשגה שהתורה היא טוב, אלא יש להתעלות להגיע למדריגה של ובחרת בחיים, למען תחיה אתה וזרעך, אשר בלי התורה חסר לך החיים, וכאשר אין תורה, ימי חייהם הבל לפניך, ומותר האדם מן הבהמה אין. ועל זה אמרו, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שמשגיג כי התורה היא חיותו, ובלי זאת התורה, אדם כי ימות באהל, הוא דומה כמת, שאין חיותו נחשב לחיים, ואז זוכה להתדבק בתורה, להיות התורה מתקיימת בידו.

*

ודרשו עוד בפרשתנו, על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, תבנה ותכונן עיר סיחון (כא-ז). ודרשו חז"ל (בבא בתרא עח:), המושלים, אלו המושלים ביצרם [צדיקים]. בואו חשבון, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה [שמתבטל מריוח בשביל שעוסק במצוה, או נתן צדקה ומחסר ממונון] כנגד שכרה [המרובה לעתיד], ושכר עבירה [שלא להשתכר בעבירה עכשיו] כנגד הפסדה [שיפסיד יותר לעתיד]. תבנה ותכונן, אם אתה עושה כן [לחשוב הפסד כנגד שכר] תבנה בעולם הזה ותכונן לעולם הבא ע"כ.

ויש לומר כי הכתוב אומר, חטא חטאה ירושלים על כן לנידה היתה (איכה א-ח). ובמדרש (איכ"ר א-ג) חטאו